

A szocializmus messze van...

BESZÉLGETÉS A REFORMKÖRÖKRŐL

— Grósz Károly reagált a kezdeményezésünkre. Ezt akár megelégedéssel is nyugtázhatom: a főtítkár tehát nemcsak Budapestre figyel. Másrészt a Vasárnapi Hírek közölte a felszólalás ránc vonatkozó blokkját, így a megyén kívül is tudomást szerezhettek a reformkörökről. Lehet, hogy a provinciális élők kisebbségi érzése mondatja velem, de azt tapasztalom, hogy csak a Budapesten keletkező csoportosulásokra, a fővárosi kezdeményezésekre irányul országos figyelem. A Csongrád megyei reformkörök szegedi alakuló összejövetelén kb. 120-an voltunk, de Grósz Károly felszólalásáig — tudomásom szerint — a megyehatárokon kívül nem kellettünk érdeklődést. Az elmúlt hónapokban viszont országos publicitást kaptak olyan csoportosulások is, amelyeknek — mondjuk — hét alapító tagja van. A számok természetesen nem értékelést jelentenek...

— *Mi indokolta a reformkör létrehozását?*

— A reformkörökhöz hasonló horizontális szervezetekre a párton belül már legalább 1968 óta szükség lett volna. Ma talán már késő is ilyenek létrehozása, és különösebb bátorság sem kell hozzá. Mint ismeretes, a párton belüli politikai mozgások hiánya is szerepet játszott a reform megtorpanásaiban. Mára azonban egyszerűen az a helyzet állt elő, hogy a párton kívül és a párt nélkül is politizálódik a társadalom, ha időben nem megy végbe a párt reformja. Ennek részkerdeéseim, beleértve a platformszabadságot, a központi apparátusban is dolgoznak. Amikor tehát nekünk eszünkbe jutott a párttagok reformkörökének életre hívása, mindez, ahogy mondani szokás, már benne volt a levegőben.

— *Nagy zavarodottság uralkodott Csongrád megyében a párttagok között — a megyei párttervezetlet előtti időszakban. A reformkör is a mi kis vármegyénk őszi hangulatának terméke?*

— A keserű és indulatos légkör talán gyorsította agykerekeink forgását, de kezdettől az volt a célunk, hogy túllépünk az akkori, helyi, gyakran személyes színezetű, belső ellentéteken. Másrészt viszont kétségtelenül szükségesnek látszott, hogy politikai, ideológiai irányultságot adjunk a párttagok sokféle indítatású radikalizmusának. A legfontosabb azonban, hogy a bürokratikus centralizmus hálójából való kiszakadás, a párt politikától jellegének visszavétele a létező szocializmus hatalmon lévő pártjainak egyetemes feladata. A mi kis kezdeményezésünk egy akar lenni a remélhetőleg szaporodó terápiás kísérletek között.

— *Platformszabadságról és politikai pártokról beszél. A pártfőtítkár pedig frakciózásnak minősítette a felhívás egyes kitételeit.*

— A frakció és a platformszabadság kérdésében az egész tagság és az elméleti szakemberek bevonásával kell tiszta helyzetet teremteni. Amit mi szeretnénk: a vitakörök alapszervezetek közötti hálózata. Egyelőre tehát nem gondoltunk arra, hogy a párton belül egy külön reformstratégiát dolgozzunk ki, és azt — szervezett formában — megpróbáljuk győzelemre vinni. Kezddő lépésként — legalábbis még néhány hónappal ezelőtt — elegendő lett volna elérni a párt megnyilatkozásaiból kirajzoló reformkonceptió következetes végigvételét. A párt politikai jellegének, legfőbb korlátja mindmáig az, hogy az alapszervezetek csak a pártapparátuson keresztül, tehát többszörös szűrőn tudnak egymással érintkezni. Az alapszervezetek közötti politikai koordinációra a legjobb szándék mellett sem képes az apparátus, mert nem erre találták ki, történetileg más a szerepe.

— *Ami pedig a pártegyeséget illeti: alighanem súlyosan téved, aki a régi fajta, homogén egység — legyen az akár reformpárti — visszaállíthatóságáról ábrándozik. Csakis a sokféleség egységéről lehet szó, amelyben az áramlatoknak lesz bizonyos önállósága, de minden egyes*

Reformköröket a pártban is! címmel 1988. november 29-én 26 aláírással felhívás jelent meg a Délmagyarországon és a Csongrád megyei Hírlapban. A megyei párttervezetleten, felszólalásában Grósz Károly, az MSZMP főtítkára bírálta a felhívást: néhány kitételeiben — véleménye szerint — frakciós szellem érhető tetten. Megkérdeztük az egyik aláíró, **Géczi József** egyetemi adjunktust, politológust: **személy szerint hogyan érintették a párt főtítkárnak helytelenítő megjegyzései?**

aktuális kérdés kapcsán átrendeződik a képlet. Úgy gondolom, *egység lehet abban a tekintetben, hogy modernizációt akarunk, amely egyaránt kizárja a sztálinizmus bármely finomított változatát és a tőkés restaurációt is. Szocializmusban gondolkodunk, de egyértelművé tesszük, hogy maga a marxizmusban vett szocializmus, mint a kapitalizmusnál magasabb rendű társadalom, közvetlen politikai célként nem tűzhető ki. Bármennyire keserű is, ezt a marxista elmélet által már évtizedek óta újra-felfedezett tényt végre tudomásul kellene venni. Az ideológiában is — no meg a tankönyvekben és a káderok agyában. A szocializmus messze van, de elképzelhető, hogy működőképes piaci gazdaság nemcsak magántőkével, hanem más formákban is létezhet. A mi feladatunk most az, hogy a közösségi értékeket átmentjük ezen a nehéz perióduson. Ezért is utaltunk felhívásunkban hangsúlyosan a szocialista mozgalom értékeire.*

— *A magyar szocialista mozgalom értékeire?*

— *Is. A mi rendszerünk egyik tragikus fogyatékosága, hogy 47–48 után a sztálini ideológia által programozottan épült ki. Így nem csupán a polgári értékeket tagadták túl — gondoljunk a túllálmósításra, a piac elorsvasztására —, hanem sem a bolsevizmus, sem a hazai, korábban a nyugat-európai áramlatok szerves részeként fejlődő szocialista mozgalom értékeit nem építhette be. Nem volt olyan helyzetben.*

— *Úgy gondolja, hogy a reformkörök révén is politizáló pártvá válik az MSZMP, és mindazon értékek, amiről beszélt, ezután a sajátjai lehetnek?*

— *Egyáltalán nem hiszem sem én, sem a többiek, akik kezdeményeztük a reformkörök működését, hogy ez a tisztánlátók zárt és kiváltságos köre. Csak azt szeretnénk — saját nézeteinkben is! — átgondolni, mi az, ami a haladást szolgálja, és mi az, ami visszahúz. Mindmáig — az alapszervezeteket összekötő vitafórumok hiánya miatt — minden alapszervezet fő a saját levében. A területi pártszervezetekbe szorult nyugdíjasok csak egymással tudnak gondolatokat cserélni, egymás szorongásait erősítik fel és saját életpályájuk értelmét felvéve, rettegve nézik a körülöttük felborzoló világot; akaratlanul is a konzervatív, dogmatikus reflexek erősödhetnek fel köreikben. A saját alapszervezetet sincs jobb helyzetben. Az utóbbi években sokszor csak a véletlenségen múlt, hogy elégedetlenségünk, radikalizmusunk végül is a reformirány erősödését eredményezte körünkben. Itt zárójelben mondom, de különösen figyelmeztetőnek, szinte tragikusnak látom azt is, hogy a párttagok között — sokféle félreértés, a párbeszéd lehetőségeinek hiánya miatt — egyfajta arrogancia van jelen a marxista szakemberekkel szemben. Közöttünk is vannak persze újdonsült, túllicitáló reformerek, de szakmánkból, informáltságunkból következően talán nálunk már régebbi a kritikai hozzáállás. A harmadik típusa az alapszervezeteknek, ahol — partner híján — a reformerek csendben-magukban zsörtölődnek, vagy, mint felhívásunkban is jeleztük, kilépnek a pártból. A párbe-*

szédhiány miatt ki-ki a saját rögeszméit véli reformértékűnek, saját konzervatívizmusával nem tud szembesülni, s másokat hisz konzervatívivá. A reformkör számunkra alkalmasnak tetszik a hiányolt párbeszéd megindítására; segítene, hogy egy nyelven beszéljünk; hogy hamis nosztalgiákat oszlassunk a párt úgynevezett hősi korszakaival kapcsolatban. Mert egy rövid intermezzo kivételével a kelet-európai kormánypartok nem tudták megőrizni politikai párt-jellegüket, bürokratizálódtak. A reformkörök révén vitákban tisztázódhatna az is, mi a sztálini modell, túl vagyunk rajta, vagy benne vagyunk; hogy melyek a Sztálin előtti bolsevik párt-szerveződések pozitívumai, amelyekhez sajnós máig „nem fejlődöttünk vissza”, pedig már rég meg kellett volna haladni...

— *Melyek? Mondana példát?*

— *A bolsevik pártban — 1917 után viszonylag hamar — felerősödött a bürokratizmus, szűkült az alapszervezeti demokrácia. De a politikai szféra — nagyjából Buharin bukásáig datálhatóan — megőrizte autonómiáját a bürokráciával szemben. A Kádár-korszak pozitívuma, hogy a pártbürokrácia körében részlegesen és lefelé gyengülve, de jelen volt a felvilágosodási folyamat. Míg korábban a politikusok bürokratákká váltak, az '56-os trauma hatására sok pártbürokratában kialakult a politikai látásmód. Arra volt erejük, hogy elindítsák a reformot, de látható és szervezett politikai bázis nélkül napjainkra lehetőségeik végső történelmi korlátaiba ütköztek. Ezt a fázist tehát meg kell haladni. Lehet, hogy nem reformkörökkel, de valahogyan és sürgősen... Nekünk sem szándékunk, sem felhatalmazásunk, hogy bármi-féle határozatokat hozzunk; de elméleti és ideológiai kérdésekről vitatkozni kívánunk, magunk között és a párttagok között is. Valóban politizálni szeretnénk, ezért a vitákban kialakult álláspontunkat nyilvánosságra kívánjuk hozni a pártforumokhoz is továbbítani — a döntések befolyásolása céljából. Örömlénk, ha Csongrád megyén kívül is hasonló körök szerveződnek. Vagy, ha valahol, valakik ennél jobb formát találnak, szívesen csatlakozunk.*

*

A Csongrád megyei párttagok reformköre a legközelebbi vitáját a párt reformjának szenteli; szakemberek bevonásával szeretnék áttekinteni a frakciózás — ma talán ördögien hangzó — fogalmának történelmi tartalmát. A reformkör koordináló csoportjának ideiglenes postacíme: 6740 Szeged, Sajtóház.

S. E.

Mámög...

A jól ismert tréfa szerint két székely ballag az erdőben. Addig ballagnak, amíg egy teknősbékára nem találnak. Sohasem láttak még ilyet, megállnak fölötte, semmi meghatározóra nem hasonlít, hosszú töprengés után mégis kiböki egyikük a meghatározást: „Tudom már mi ez. Vagy valami, vagy mén valahová.”

Nos, ezt a helyzetet, a tréfabeli két székelyt nevezem és „mámög-helyzetnek”. A reflexet, amely működésbe lépett bennük, nevezem „mámög-reflexnek”. Ballagunk az erdőben, ballagunk keresztül az életünkön, és ha megpillantunk vagy meghallunk valami újat, ismeretlent, ezt kérdezzük magunkban, ezt kérdezzük másoktól: „Mámög micsoda ez itten?” És kiböjjük válaszul, hogy ez itten egy tengeri herkentyű. Hogy ez itten egy elénk toladott izé. Egy marhaság. Egy pihentagyú kitanálás, amelyik vagy valami, vagy mén valahová.

Beszélgétnék szelíd mosollyal is erről a mámög-reflexünkről, ha nem készítené komolykodó tünődésre a belátás, hogy ez a reflex bizony történelmet meghatározó erő. Mert a történelmet persze olyan súlyos gazdasági és társadalmi erők formálják, amelyek a természeti törvények személytelenségével hatnak, de itt vagyunk mi is. És itt van bennünk a reflex, amely a törvényeket is képes módosítani. Hogyan és miként, számtalan példa van rá, találmokra monok néhányat:

Valamikor, az évezredek mélyén és valahol, a délnyugat-ázsiai vizek mentén, folyami kultúrák virágoztak. Valahonnan, talán nyugatról is, északról is, furcsa népek kezdtek nyugtalanítani őket: négy lábú valami száguldoztak ide-oda, a négy lábúknak hosszú nyaka-feje volt, és nyirító hangot hallattak; a furcsa idegek ellen csak az használt volna, ha a derék folyam menti földművesek is négy lábúra pattannak, ők azonban azt mondták: ilyen állat pedig nincs. El is tűntek, kultúrájukkal együtt.

Illetve: a kultúrájuk éppenséggel megmaradhatott volna. Hiszen új birtokosa támadt: a száguldozó lovasok. Micsoda büszke hódítók voltak! Birodalmaikat alapították a térbeli végtelenség és az időbeli örökkévalóság jegyében. Csatornákat, vízátemelő szerkezeteket, öntözéses gazdálkodást találtak, az azonban új volt nekik, idegen, méltatlan ily lovas vitézekhez, azt mondták rá: mámög. És a csatornák eliszaposodtak, a szerkezetek összeesltek, az öntözéses gazdálkodást betemette a homok, a lovas vitézekkel együtt.

Még keletebbre innen, Ázsia közepén és a világ tetején, kegyetlen környezetben élt egy nép. És ez a nép, hogy sorsa még kegyetlenebb legyen, már-már önkínzásul, nemet mondott

a kerékre. Azt mondta rá tibetiül, hogy mámög. Ami gurul, az ördögtől való. A földön vonszolt, a vállán cipelt, a juh hátán fuvarozott mindent. Történelme megállt, évezredes elmaradottságot cipelt máig.

Egészen keleten pedig, az ázsiai partokon túli szigeteken, élt egy szorgalmas és tehetséges nép. Am ha vitorlás tűnt fel kikötői közelében, fehér bőrű, nagy orrú emberekkel, azt mondta rájuk: mámög. Minden rossz, ami kívülről jön. Gógós szegénységben élt, avult erkölcsi törvényt foglyaként, a világ peremén. Aztán jött a felismerés: minden jó lehet, ami kívülről jön, ha magunkhoz hasonlóak. És most a japán csodán irigykedik a világ.

Tíz pedig, ahol mi élünk, a magyar Pató Pálok, a szegénybűszkén vegetáló lengyel nemesurak, a cselekvésbénult orosz Oblomovok Kelet-Európiájában, máig nyögjük a történelmi mámög következményeit. Nem csak réges-régiét, hanem tegnapiét is. Hiszen tegnap volt, hogy azt mondtuk: gének pedig nincsenek, a genetika tehát burzsoá áltudomány. Burzsoá áltudomány a kibernetika és a szociológia is. Aki pedig sajnálkozik emberi értékek pusztulásán az éleződő osztályharcban, az burzsoá álhumanista. És most panaszkodunk, hogy a vonat elment: lemaradtunk a géntechnikában, számítógép-nemzedékekkel járnak előttünk mások, kapkodva próbáljuk szociológiai ismereteinket saját társadalmunkról, és hiábavalón siratjuk elveszett értékeinket.

Tíz évvel ezelőtt talán azzal a jámbor intellemmel kötöttem volna csomót erre a történelmi példalánra, hogy lám, mire vezet a mámög-reflex, hogy bizony illene szabadulni tőle, hogy léphetnénk már befogadói jóindulattal minden új és ismeretlen elé, hogy ez a befogadói magartás nemcsak történelmi léptékben, hanem a magánéletben is kívánatos volna: ne morogjunk az új nemzedékek divathóbortjain, fogadjuk jó lélekkel az emberi kapcsolatok fellazult normáit, vessünk magunkra, ha egy basicnyelven beszélő világban egyre nehezebben értjük meg magunkat.

Csakhogy az elmúlt tíz év alatt történt valami. Valami, amitől megnőtt az óvatosság becsülete az újdonság fogadtatásában. A fontolva haladásé. Azé az újkonzervatívizmussé, amely a régi értékek pártján áll. Az új, a legújabb, a modern, a szupermodern becsületlen pedig folyt esett. Hogy egy tudományos nyelven — vagyis nem magyarul — fogalmazó szakembert idézzek: „Kérdéssé vált abszolút értékűként való tételezése.” Mert az újról, ha technika, az derült ki, hogy javunkat szolgálván ellenünk is fordulhat: környezetet szennyez, embert nyomorít. Ha településkörülmeny, fogságba ejthet: zsúfol, betonridg városok lakójává ront. Ha erkölcsi norma, emberteleníthet: a szabadosság áldozatává szégyenít. Ha pedig művészet, éhhalálra ítéltet: kaifóriátlan, ízetlen táplálékkal etet. És mert ez derült ki, az elmúlt tíz év alatt válaszok fogalmazódtak meg ellene. Környezetvédő mozgalom a nyomorító technika ellen. Vissza a természetbe, vissza a faluba-mozgalom a rontó nagyváros ellen. Hagyomány- és erkölcsvédő mozgalmak a szegényítő szabadosság ellen. És posztmodern művészetek a szupermodernség éhhalála ellen. Vissza az emberhez, vissza a természethez, vissza az erkölcsi és kulturális hagyományhoz, vissza a érzelmekhez és a meséhez — vissza a régihez. Nőtt-e velük a mámög-reflex becsülete is? Akinek úgy tetszik, juthat arra a következtetésre, hogy nőtt. Nekem nem tetszik úgy, ezért megfontolásra ajánlok két dolgot.

Az egyik: a mámög-reflexben a butaságunk rándul védekezésbe, e mozgalmakat pedig a védekező okosság hívta életre.

A másik: ezek a „vissza a régihez” mozgalmak — vadonatúj. Fogadtatásuk a szokatlannak szól. Árulkodó, ha így kérdez valaki rájuk: „Mámög micsodák ezek itten?” És árulkodó, ha azt válaszolja a tréfabeli székellyel, hogy „Vagy valamik ezek itten, vagy mennek valahová.”

FRAGÓ VILMOS

LEHOCZKI KÁROLY

Trágár könyörgő

Nyúlzájú istenek húzzák a talp alá valót.

Miatyánk, ki vagy a sárban, légy urunk a hőmpölygő szeszekben!

Koccintásunk harangkondulás, vágyban, táncban könnyebbség testünk ecetes íze.

Hej, pörgess! Hej, forgass!

— ropjuk, járjuk torz ütemét a pogány daloknak.

Asott gödrökön bukácsol az ének, tétován, mint bordás hason motozó szerelmetes tenyer.

Hej! — nyomorék, rút, gyönyörűséges futam az élet,

szólt a táncra, harangmennország kondul a homlokodon végig

ahogy húzza a száj az arc kötelét.

Mosolygó holdpára-testem, kutasd, kié e pokolból mentett ritmus,

ki az, ki szóra bírja még a szív farkastorkát?